

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1414

מסכת חולין נ"ט-ס"ה ♦ זבים ג', ג' - ד', ד'

בס"ד, י"ג תמוז תשפ"ו

השבוע בגליון

- ♦ דג תמא שהצמיח סימני טהרה - כשר?
- ♦ היוצא מן הטהור טהור, היוצא מן הטמא טמא
- ♦ שירת בעלי החיים
- ♦ מדוע ביצת היענה אינה יכולה לשיר?
- ♦ מדוע לא אוכלים ביצה שנמצא בה דם

- ♦ 'קשקשים' מהם?
- ♦ דג ה'שטירל' שהונח על שולחנו של ה'נודע ביהודה'?
- ♦ השריית הדג בחומרי השרייה
- ♦ כך בדק הרמב"ן קשקשים של דג
- ♦ יש להבדיל בין קשקשים הנושרים מאליהם לקשקשים שיש לקלפם

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

י"ז בתמוז. תאריך שלשמעו מצטמרת הנפש. שם התחיל הכל.

המשנה האחרונה במסכת סוטה מתארת את תהליך איבוד הנכסים הרוחניים המתמשך, מעמיק ומתרחב מאז חרב בית מקדשנו.

משמת רבי מאיר - בטלו מושלי משלים. משמת בן עזאי - בטלו השקדנים. משמת בן זומא - בטלו הדרשנים. משמת ר"ע - בטל כבוד התורה. משמת ר' חנינא בן דוסא - בטלו אנשי מעשה. משמת ר' יוסי קטנתא - פסקו חסידים... משמת רבן יוחנן בן זכאי - בטל זיו החכמה. משמת רבן גמליאל הזקן - בטל כבוד התורה, ומתה טהרה ופרישות. משמת רבי ישמעאל בן פאבי - בטלה זיו הכהונה. משמת רבי - בטל ענוה ויראת חטא.

בעקבות המשנה מביאה הגמרא ברייתא:

בעקבות משיחא - חוצפא יסאג, ויוקר יאמיר, הגפן תתן פריה והיין ביוקר, ומלכות תהפך למינות, ואין תוכחת, בית וועד יהיה לינות, והגליל יחרב, והגבלן ישום, ואנשי הגבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וחכמות סופרים תסרת, ויראי חטא ימאסו, והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנוול אב, בן קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו, ועל מה יש לנו להשען? על אבינו שבשמים.

בחרנו להביא מדבריו של הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד, אשר עוד לפני השואה כתב מאמרים בהירים בעניין, והרוצה להעמיק בהם יקראם בשלמות בספר "קובץ מאמרים".

דף נט/א סנפיר וקשקשת 'קשקשים' מהם?

דג תמים למראה, בשם 'שטירל', הסעיר את גדולי הרבנים לפני מאות שנים, ועורר פולמוס רחב על אודות כשרותו.

אמרה תורה (ויקרא יא/ט), "את זה תאכלו מכל אשר במים כל אשר לו סנפיר וקשקשת תאכלו". פשוט, לכאורה. אבל כאשר מנסים לברר - קשקשים מהם? מתברר, כי בשאלה זו טרחו רבים וטובים. יצורים שונים ומופלאים מסתתרים בעולם התת ימי, מהם בעלי גידולים מצורות שונות. מהי, איפוא, קשקשת רש"י (שם) כותב, כי הקשקשים "אלו קליפים הקבועים בו, כמו שנאמר (שמואל א' יז/ה) ושריון קשקשים הוא לבוש", ולמעשה, הוא מצטט את גמרתנו בה נאמר "קשקשין הקבועין בו". הרמב"ן, על אתר, מציין, כי "לא תבין מלשונם שהן קבועין בגופן ממש ודבוקים בעור הדג. אבל קראום 'קבועים', שאין נדין ממנו, ולא מזדעזעין בו כסנפיר". לפיכך, קובע הרמב"ן, קשקשים שדבוקים בעור ואינם נפרדים ממנו כלל, אינם קשקשים והדג טמא, וכך נפסק להלכה ("בית יוסף" י"ד סימן פ"ג, רמ"א שם סעיף א).

דג ה'שטירל' שהונח על שולחנו של ה'נודע ביהודה': למחרת יום הכיפורים ה' תקמ"ב, דוור של שירות הדואר המלכותי של פראג הניח דג על שולחנו של רב העיר, רבינו הגאון רבי יחזקאל לאנדאו זצ"ל, כשאליו מצורף מכתב. יותר נכון, מכתב שאליו מצורף דג. הכותב, ידידו הטוב של ה'נודע ביהודה', הגאון רבי צבי הירש סגל, רבה של טמשובר, כתב, כי בקהילתו נהגו זה דורות לא לאכול דג זה, בשם 'שטירל', אך איש אינו זוכר על מה ולמה, והוא ביקש מהגאון, כי יעמוד על קנקנו של ה'שטירל'. ה'נודע ביהודה' נטל את הדג לידי ובחננו. הוא היה שונה מן הדגים הרגילים. שתי שורות קשקשים בלבד הופיעו בשני צדדיו. בכך אין כל מגרעת. דא עקא, שניתן היה לקלף את הקשקשים באמצעות כלי חד בלבד. כל נסיון להסירם באמצעות אצבעות הידיים, עלה בתוהו. מכאן, לכאורה, שהקשקשים הם חלק מגופו של הדג, ואינם מתירים אותו באכילה.

השריית הדג בחומרי השרייה: ה'נודע ביהודה' לא אמר נואש. הדג, שעשה דרך כה ארוכה, הושרה במים ובחומרי השרייה שונים למשך שלש שעות. או אז, ניתן היה לקלף ממנו את הקשקשים באמצעות אצבעות הידיים בלבד. משכך, פסק ה'נודע ביהודה', הדג כשר. שכן, לולי חידושו של הרמב"ן, לא היינו יודעים כלל כי קשקשים שאינם נקלפים אינם סימן טהרה, ידיעה זו אינה מפורשת בגמרא. אולם, מאחר שהרמב"ן כתב זאת, וכך נפסק להלכה "צריכים אנו

צעילוי נשמת

הבחור **אהרון פרידמן** ז"ל
ב"ר אליעזר דוד ז"ל
נלב"ע י"ג בתמוז תשמ"ג
תנצב"ה

צעילוי נשמת

הרב **אליעזר בצלאל יוסף** ז"ל
בן האדמו"ר נתן דוד מפרצווא זצ"ל נלב"ע י"ז תמוז
ורעייתו מרת **בלה איטה** ע"ה
בת ר' בן ציון ז"ל נלב"ע ט"ז תמוז
תנצב"ה
הונצחו ע"י בנם דוד ודבי רבינוביץ שיחיו - פ"ת

צעילוי נשמת

הר"ר **יהודה דוד** ז"ל
ב"ר פנחס יוסף ז"ל
נלב"ע י"ב בתמוז תשס"ג
תנצב"ה

נר ה'
נשמת
אדם

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' **אברהם** ז"ל ב"ר ישראל שמעון ז"ל
נלב"ע עש"ק י"ג בתמוז תש"ם **תנצב"ה**
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לכוף אזנינו ולשמוע דבריהם באימה", אך די בכך "שנקלפים על ידי איזה פעולה שיהיה, כבר הם נקראים קשקשים ודג טהור הוא" (שו"ת "נודע ביהודה" תניינא, יו"ד סימן כ"ח).

פסקו של ה"נודע ביהודה" פורסם בדפוס שנים רבות לאחר מכן, אך הוא זכה לפרסום רב עוד קודם לכן, והפולמוס התורני בנידון ייצר ספרים וחוברות, ובהם תשובות של האוסרים ושל המתירים, שהופיעו בדפוס בזה אחר זה נגד זה ("אמרי נועם" ולעומתו "מקל נועם", ועוד).

כך בדק הרמב"ן קשקשים של דג: בראש האוסרים עמד הגאון רבי יצחק גריסהבר זצ"ל, רבה של פאקש, אשר הריץ מכתבים אל רבי שמואל, בנו של ה"נודע ביהודה", שכבר הלך לעולמו, כדי לברר, אם נכונה השמועה, שאביו חזר בו מהיתרו טרם פטירתו. רבי שמואל (שו"ת שם, סימן כ"ט, ל' הדף את טענות המבקרים וחיזק את היתרו של אביו ממעשה רב של הרמב"ן עצמו. בעל ה"אהל מועד" (שער איסור והיתר) מעיד, כי הרמב"ן בדק דג בשם 'אשטוריאן', שהיו שביקשו לאוסרו, על ידי השרייתו במים רותחים, וכאשר "נשתירו ממנו קשקשים", הוא פסק כי הדג מותר. נמצא, שהרמב"ן בעצמו קבע, כי קשקשים הנקלפים בתחבולות שונות, סימן טהרה המה.

יש להבדיל בין קשקשים הנושרים מאליהם לקשקשים שיש לקלפם: לימים, ה"כתב סופר" (שו"ת יו"ד סימן מ"ה) דחה ראייה זו בטענה, כי קשקשיו של הדג שהושרה על ידי הרמב"ן נשרו מאליהם לאחר השרייתו, לא כן הקשקשים של ה'שטירל', שגם לאחר השרייתו, לא נפרדו ממנו אלא כאשר קילפום (ע"ע "בית הלל" יו"ד סימן פ"ג ס"ק א' וחידושי "חתם סופר").

דף ס/ב שער זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח

כפרה על מיעוט הירח

כידוע, הרי"ף פסק הלכות מתוך ההכרעות העולות מן הסוגיות בגמרא, תוך השמטת המשא ומתן שהביא למסקנות אלו, ודילוג על דברי אגדה. בהגיעו לפירוש גמרתנו, הוא שינה מנהגו באופן חריג, בכך שביאר באריכות דברי אגדה המובאים בגמרא (עיין שבועות ט/א), כלהלן.

מן הנוסח המיוחד של הפסוק המתייחס להקרבת שער החטאת בראש חודש (במדבר כח/ט) "ושעיר עזים אחד לחטאת לה", דרשו חז"ל: "אמר הקב"ה, הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח... שעיר זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח". פשוטן של מילים, שהקב"ה, כביכול, הורה להקריב בכל ראש חודש שעיר חטאת, כדי לכפר על כך שהוא מיעט את הלבנה בבריאת העולם, כאשר היא טענה שאין שני מלכים משמשים בכתר אחד, היינו: היא והשמש שהיו באותו גודל. בשולי הגמרא (שבועות שם) נמצא הגהה חריגה ובה נאמר: "זהו סוד מסודות הקבלה, אין להבינו כמשמעו חס וחלילה, כי כל כבודה בת מלך פנימה". בניסיון לפרש דברים אלו, שהקב"ה, כביכול, זקוק לכפרה, עמלו רבים מגדולי הדורות. הרי"ף מבאר, שהקב"ה ניחם את הלבנה על מיעוטה, בכך שבימי ראש חודש מביאים קרבן לכפר על עם ישראל. לפיכך הוא מפרש, "הביאו כפרה" - הביאו שעיר חטאת לכפר על חטאותיכם, "עלי שמיעטתי את הירח" - בכך שקבעתי את ראש חודש כיום כפרה, אשלים את הכבוד שאמרת להנחיל ללבנה.

"ושעירי עיזים נעשה ברצון": בספר "עולת החודש" (פ"ח הערה ד' בשם אור לשרים) כותב הסבר נפלא לנוסח התפילה בראש חודש, לפי פירושו של הרי"ף. כאשר אנו מתארים את עברנו המפואר, אנו אומרים "בהיותם מקריבים לפניך זבחי רצון ושעירי חטאת לכפר בעדם", ואילו בעת תיאור העתיד, במהרה בימינו אמן, הנוסח הוא "ושעירי עיזים נעשה ברצון". זאת, מאחר שלעתיד לבא יהא אור הלבנה כאור החמה, ושעיר של ראש חודש לא יובא לכפרה על מיעוט הירח אלא לרצון בלבד...

הזכרת שעיר ראש חודש בתפילת ראש השנה: מעניין, כי הראשונים התכתבו ביניהם לגבי הזכרת שעיר חטאת של ראש חודש בתפילת המוסף של ראש השנה. רבינו משולם טען, כי אין להזכירו בראש השנה, ולדעתו ראש השנה כונה "כסה", משום שבראש השנה שעיר ראש חודש מכוסה, נעלם. וכל כך למה, משום שביום שמבקשים כפרה מהקב"ה, אין זה מן הראוי להזכיר את כפרתו של הקב"ה, כביכול, על מיעוט הירח. רבינו תם שיגר אליו מכתבים בהם הוא חולק עליו נחרצות, כי גם בראש השנה, יש להקריב שעיר חטאת של ראש חודש (ראה תוס' ר"ה ח/ב וב"ספר הישר" חלק השו"ת סימן מ"ג, מ"ד, מ"ו). להלכה (טור או"ח סימן תקצ"א וברמ"א שם) נוהגים כשיטת רבינו תם ואומרים בראש השנה "ושני שעירים לכפר", אחד של ראש השנה ואחד של ראש חודש.

גם באחרונים נמצאו פירושים שונים לביאור גמרתנו. המהר"ץ חיות (בסוגייתנו, ובשבועות ט/א) מפרש, כי עקב התמעטות הלבנה נוצר הבדל בינה לבין השמש ורבו עובדי אלילים לשמש, עקב תפקידה הייחודי. לפיכך, יש להביא כפרה בראש חודש, כדי להדגיש את עבודתנו לקב"ה "עליו, היינו: בשבילך". ה"חתם סופר" מבאר, כי לעתיד לבוא "והיה אור הלבנה כאור החמה", וישראל, שבעוונותיהם הגלות מתארכת ומילוי הלבנה מתעכב, זקוקים לכפרה על כך [עליו, היינו: בשבילך].

מדוע יש לרצות את הלבנה, היא זו שטענה שאין זה ראוי שגודלה כגודל השמש? ואילו הגאון רבי יהודה אריה מבראד זצ"ל ("לב אריה" עפ"ד המהר"ם שיף) פירש את גמרתנו נפלאות. לכאורה, הרי הירח הוא זה שטען, כי אין ראוי שגודלו וגודל השמש יהיו זהים. יפה, איפוא, הקטינו הקב"ה, לשם מה יש צורך בכפרה על כך? אולם, האמת היא, שבבריאת העולם אור השמש היה מרובה מאור הלבנה, וניתן היה לראות לאור השמש מקצה העולם ועד קצהו, אך הקב"ה מיעט את אורה משום

להלן לקט קצר מדבריו:
התקופה העוברת עלינו כעת היא תקופה מיוחדת במינה, בעיקר על במת חיי ישראל. עדי ראייה אנו להופעות אשר לא שערנו מעולם. המאורעות מתפרצים עלינו במהירות בזק מפליאה. ואנו עומדים מוכי תמהון ומחוסרי הבנה לגבי המתרחש. "והיית משוגע ממראה עיניך". במה דברים אמורים? כל עוד גישתנו נובעת ומתבססת על השכל האנושי, אבל אם נתעמק בתורה, נמצא את הכל ברור ומחור. כל הקורות בדברי ימי ישראל... חזתה אותם התורה שבכתב ושבעל-פה מראש... לפני אלפי שנה הוגד לנו בכוחה: "והפיצר ה' בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ", ונבואה זו נהפכה למציאות. אם גם נמצאו עד היום פינות נדחות בירכתי תבל, שנעדרו מהן ישובי יהודים, הנה כעת הגיעו הפליטים גם עד שם.

בזמן האחרון אנו עדים לחזיון מוזר... כל האנושיות כולה אחוזת עוית התרגזות. דומה, כאילו שוכנים אנו ביער עבות בין חיות טרף משוסות. מדינה אחת על רעותה, ולבסוף - בין האומה עצמה מפלגה אחת על רעותה, כולם נכונים לטרוף את כולם.

הנביאים נבאו, כי עתידה לבוא צרה על ישראל אשר לא אירעה כמותה מיום היותם לגוי. הגאון מוילנא כותב: יסורי הגלות נמשלו בפסוקים לצער העיבור של האשה, תקופת חבלי המשיח נמשלה לחבלי לידה, כשם שאין להשוות את צער העיבור לחבלי הלידה, כך גם אין להשוות את צרות הגלות לחבלי המשיח... בתקופת חבלי המשיח... יהודים יהיו נרדפים בכל מקום, באין מנוח, יגרשום מכל המקומות ולא יכניסום לאף אחד.

מה יעשה האדם בשעה קשה שכזאת? כלום אין עצה בשבילו? התורה מעניקה לו לאדם את עצה. "שאלו תלמידי את ר"א מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח, אמר להם יעסוק בתורה ובגמילות חסדים". החפץ חיים ז"ל אמר "יעסוק", נאמר, פירושו של דבר, שיתמסר כדרך שהוא מתמסר לעסוק בכל לבנו, בכל אונו, כך גם יעסוק בתורה ובחסד וינצל... לאחר שגמר היהודי את עבודתו, מוטלת עליו החובה לעסוק בתלמוד התורה. מי שאינו מוכשר לתלמוד באופן עצמאי, יעשה לו רב שילמדו. חייב גם יהודי להקדיש מזמנו למצוות ומעשים טובים, לגמול חסד עם זולתו כפי יכלתו. התורה תובעת מהיהודי צורת חיים שכזאת. "קדושים תהיו", היהודי יהא קדוש, הבית היהודי יהא קדוש, כל לב יהודי יהא קדוש.

★ ★ ★

עד כאן דבריו.
רבים מלומדי הדף היומי מספרים כי לימוד התורה בקביעות מעניק להם חוסן נפשי כביר. הם אינם יודעים להסביר בדיוק מדוע וכיצד, אך הם צודקים, הם נמצאים על הדרך הנכונה, היחידה, הבטוחה. ימי רצון מלפני אבינו שבשמים, שתפילות אלפי השנים תפלסנה את הדרך מגלות לגאולה במהרה בימינו אמן.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן לתלמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פסק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף נט/א סנפיר וקשקשת
סנפיר וקשקשת
כתב הרמב"ן (ויקרא יא/ט): "וטעם הסנפיר והקשקשת, כי בעליהן שוכנים לעולם בעליון המים ובצלוליהן ויקבלו גידול באויר הכנס שם, ולכן יש בהם קצת חום דוחה מהם שפעת הליחות כאשר יעשה הצמר והשער וגם הצפרנים באדם ובבהמה. ושאינו לו סנפיר וקשקשת ישכון לעולם

בתחיתות המים ובעכווריהם ולרוב הלחות ואפיסת החום לא ידחה מהם דבר, ועל כן הם בעלי לחה קרה דבקה קרובה להמית, והיא ממייתה בקצת המימות כאגמים המעופשים".

דף נט/א למה נקרא שמה חסידה

מדוע החסידה עוף טמא?

החסידה נקראת כן, "מפני שעושה חסידות עם חברותיה", אומרת גמרתנו.

ומדוע, אם כן, היא נמנית על העופות הטמאים? תמה החידושי הרי"ם זצ"ל.

משום שהיא עושה חסד עם חברותיה בלבד! חזר ויישב...

ואילו רבי אליהו חיים מייזל מלודז' פירש: **מפני** שסבורה היא שמעשה חסידות היא עושה, לפני משורת הדין, בעוד אין זו אלא התנהגות מינימלית...

דף ס/א בקומתו נבראו...

העולם החל לתפקד בבת אחת

מדברי גמרתנו מסתלקים תמיהות שונות שמעלים חכמי המדע אודות האמונה בשנות בריאת העולם.

קיימים, למשל, כוכבים שאורם מגיע אלינו רק אחרי עשרות אלפי שנים. כיצד ניתן לומר שלא נברא העולם אלא לפני אלפי שנים, אם אנו רואים אותם כיום?

אולם, בגמרתנו למדנו, שהעולם החל לתפקד 'בבת אחת'. כאילו הבריאה קיימת מזה זמן רב.

נבראו המה ואורם בו זמנית באופן שיגיעו לעולמנו הקט מייד! ("טיב הפרשה", בראשית).

דף סג/ב איה תנא עומדת בבבל ורואה נבלה בארץ ישראל

רואה רק נבילות...

בגמרתנו נאמר, כי האיה, הטמאה, עומדת בבבל ורואה נבילות בארץ ישראל. היא ניחנה בכוסר ראייה מדהים.

באמת מעלה מיוחדת וכשרון גדול הוא זה, אבל האיה טמאה, שכן, היא רואה 'נבילות' בלבד...

דף סה/ב וקרצולים

כיצד פסקו "מנות ארבה" במרוקו

רש"י לעיל (נט/א) מסביר, כי קרצולים, מסימני הטהרה של החגבים, הם שתי רגלים ארוכות, חוץ מארבע רגליו, **סמוך לצוארו** של החגב, ומסרתן לנתר בהן.

ה"אור החיים" בספרו פרי תואר (סי' פ"ה סק"א) כותב, כי סימן זה של רגליים סמוכות לצואר, אין באף אחד ממיני החגבים המצויים, ואפילו אלו שהיתה עליהם מסורת במרוקו. משום כך, קם ואסר את כל החגבים באכילה, ומאז, הוא מספר, פסקו התקפות של ארבה מלבוא עליהם, על אף שהיו מגיעים עד אז מדי שנתיים...

שהעולם לא היה ראוי לכך (חגיגה יב/א). או אז, טענה הלבנה שאין ראוי שהיא והשמש יהיו באותו גדול, והקב"ה הקטינה, אך היא, למען האמת, ביקשה שהשמש תשוב לגודלה המקורי. לכן, על בני האדם להביא כפרה, על כך שבעטיים הועם אור השמש ובעקבות כך קטנה הלבנה.

נסיים בנבואת הנחמה של ישעיהו על הטוב הצפוי לעמנו בקץ הגלות (ישעיהו כ/כ): "והיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה שבעתיים כאור שבעת הימים, ביום חבוש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא"

דף סב/א עוף הבא בסימן אחד

דג טמא שהצמיח סימני טהרה - כשר?

מדע ההנדסה הגנטית מתפתח בקצב מהיר מידי, מכדי שהשאלה הבאה תראה כלקוחה מעולם אחר: אם יצמיחו סימני טהרה לבעלי חיים טמאים, האם הם ייחשבו סימני טהרה? העוסקים בתחום זה, מן הסתם לא נתנו דעתם לשאלה זו, אך אנו, ב"מאורות הדף היומי", נעסוק בה במאמר הבא.

'סימני הטהרה', סימן או סיבה? הסוגיות בהן אנו עוסקים כעת, מפרטות את 'סימני הטהרה' של הבהמות והחיות, העופות, הדגים והחגבים. השאלה שיש לתת עליה את הדעת, וכך כבר עשו גדולי הדורות היא, האם סימני הטהרה, כשמש כן הן, "סימנים" ותו לא, או שמא הסימנים עצמם הם סיבת טהרתם של בעלי החיים הנושאים אותם. נפרט קמעא.

ניתן להבין, כי הקב"ה קבע שהכלב הוא מין טמא והשור הוא מין טהור, ולצורך זיהויים הוא פירט בתורה את סימניהם. מאידך, ניתן להבין, כי הקב"ה קבע, שהכלב אסור בגלל שאין לו את שני סימני הטהרה, והשור מותר באכילה מפני שהוא נושא את שניהם על גופו. ההשלכה הנובעת משאלה זו, ברורה מאליה, לכאורה, - אם סימן טהרה הוא 'סימן' בלבד, הרי שגם אם יוצר שור נטול סימנים הוא יהא מותר באכילה, שהרי הוא מין טהור, ולהיפך, אם יוצר כלב עם שני סימני טהרה, יהא אסור באכילה. ברם, אם הסימנים הם סיבת הטהרה והטומאה, לפנינו כלב מותר באכילה.

ובכן, יש לחלק שאלה זו לשני חלקים נפרדים, לבעלי חיים מומלטים, ולבעלי חיים הבוקעים מן הביצה

היוצא מן הטהור טהור, היוצא מן הטמא טמא: כלל ברזל נקוט בידינו מאת חכמי המשנה (בכורות ה/ב): "היוצא מן הטמא - טמא, היוצא מן הטהור - טהור". לפיכך, פרה שהמליטה גמל, מותר לאוכלו, שהרי הוא יוצא מן הבהמה הטהורה, ונאקה שהמליטה עגל, אסור לאוכלו [עיין שם בגמרא, דעת ר"ש האוסר באכילה טמא שנולד מטהורה].

שהרי הוא יוצא מן הנאקה הטמאה. מעתה, לפנינו יוצא מן הטמא, עגל, שאסור באכילה למרות סימני הטהרה שהוא מתהדר בהם, וגמל, יוצא מן הטהור, שמותר באכילה, למרות העדרם של סימני הטהרה. הרי לנו, כי בבעלי חיים אלו, סימני הטהרה נועדו לזהותם והם אינם מהווים את סיבת הטהרה.

בעלי חיים הבוקעים מביצה: נידונינו נותר, איפוא, לגבי בעלי חיים הבוקעים מן הביצה. הללו, אינם נחשבים כ"יוצא" מבעל החיים שהטיל את הביצה, מאחר שתהליך הפיכת הביצה מביצה לבעל חיים, מלווה בכך שהביצה נעשית כעפר שאינו ראוי לאכילה ורק לאחר מכן נרקמים בה חיים (עיין תמורה לא/א).

ניתן, איפוא, לדון, לגביהם, אם סימני הטהרה שלהם 'סימנים' בלבד, או שמא הם עצמם סיבת טהרתם.

בחקירה נפלאה זו עוסק גם הגאון רבי אלחנן ווסרמן זצ"ל (קובץ ביאורים, חולין סימן כ"א), ולדעתו, זו מחלוקת ראשונים! בסוגייתנו מבואר, כי קיים זן של תרנגול, שהזכר הוא טמא והנקבה טהורה. בעלי התוספות (ד"ה 'תרנגולתא') מפרשים, כי על כרחך, זכר ונקבה אלו אינם בני אותו מין, למרות שנדמה כך, שהרי לא יתכן שהזכר יהא טמא והנקבה טהורה. אולם, בעלי התוספות במסכת נדה (נ/ב ד"ה 'תרנגולתא' מצדדים, כי יתכן גם יתכן דבר זה, מאחר שהנקבה היא בעלת סימני טהרה אך הזכר חסר סימנים אלו [עיין שם שס"ט, "נראה עיקר ששני מינים הם"].

סלע מחלוקתם, מבאר רבי אלחנן זצ"ל, הוא בחקירתנו. אם סימני הטהרה נועדו לזהות את המין האסור ואת המין המותר, לא יתכן שדינם של בני אותו מין לא יהא זהה. אך אם סימני הטהרה הם סיבת הטהרה, יתכן שהזכר, הנעדר סימני טהרה, טמא, והנקבה טהורה

המהרי"ט (שו"ת ח"א סימן נ"א) קובע, כי סימני הטהרה הם 'סימנים' בלבד, תוך כדי שהוא מציין, כי כל הסימנים שנמצאו בתלמוד בעניינים שונים, אינם בעלי מהות עצמית, אלא הם מעידים על זהות בעליהם. הנה, סימני הבהמות, הלא אינם מבגרים את הנער ואת הנערה, אלא הם מעידים על בגרותם מאידך, יש מקום להוכיח שסימני הטהרה הם סיבת הטהרה. שהנה, מבואר בגמרתנו (סו/ב), שאף על פי שאין דג בעל קשקשים שאין לו סנפירים, התורה לא הסתפקה בציון סימן הקשקשים בלבד משום "יגדיל תורה ויאדיר". כוונת הדברים היא, (ריטב"א נדה נא/א, ועיין 'חזון יחזקאל', ועוד), שהתורה ביקשה להדגיש, ששני הסימנים בצוותא הם הגורמים לכשרות הדג. הרי לנו, כי סימני הטהרה אינם סימנים בעלמא, אלא הם המעניקים את הכשרות לבעל החיים שבו הם מוטבעים.

יש צורך בסימני טהרה טבעיים: אולם, הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל ("מנחת שלמה", ח"ב, בסוף הספר) מציין, כי אין להוכיח מאומה מגמרא זו, שכן, יתכן שדווקא סימני טהרה הבאים בדרך הטבע, מטהרים את בעל החיים, לא כן סימני טהרה שהם תוצאה של מעשי ידי אדם (ועיין בחידושי רבינו חיים הלוי הל' מאכלות אסורות פ"ג הל' י"א).

יש לציין, כי ממסקנת בעלי התוספות (בסוגייתנו ובמסכת נדה נ/ב ד"ה 'תרנגולתא דאגמא') עולה, כי הסימנים הם 'סימן' בלבד ולא סיבה.

בברכת גדולי ישראל

גומרים ש"ס ב-5 דקות ליום, זוכים בשפע גדול

"... ובדאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה"
מרן שר התורה מרן ראש הישיבה הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

להתנסות חינוך התקשר עכשיו: 3764*

דף סד/ב ביצה בת מימר שירה היא

שירת בעלי החיים

"פרק שירה" הוא אחד המדרשים היותר מוכרים, המתאר את שירתם של הברואים לבוראם (ראה "אוצר המדרשים" עמ' תקכ"ב). פרק זה מתייחס בפרוטרוט לכל הצמחים, האילנות, החיות, הבהמות, השרצים והעופות, תוך הצמדת פסוק שירה לכל אחד מן הנבראים. הראשונים נחלקו, מי הוא המשורר את הפסוקים לבורא העולם [4]

הדעה הרווחת היא, כי המלאך הממונה על בעלי החיים, הוא שאומר שירה. מלאכים אלו נזכרים בתלמוד מספר פעמים (פסחים קיח/א, ועוד), וכל מלאך מהלל את בורא העולם, על בריאת בעלי החיים שהוא ממונה עליהם (עיין מהרש"א פסחים שם/ב, "חסד לאברהם" עין כל, נהר ז', ו"עין יעקב" נהר ג' ליקוטי תורה להאריז"ל. וכן דעת "נפש החיים" שער א' פרק י"א, ועיין בספר "הכל ישבחך", במבוא. ועיין תוס' לעיל ז'א ד"ה "אמר ליה").

הסבר נוסף קיים בראשונים, כי פסוקי הזמרה והשבח שבפרק זה, מבטאים את התחושות שעל האדם לחוש בשעה שהוא מתבונן ביצורי הקב"ה (ספר העיקרים מאמר ג' פ"א, המב"ט שם ועוד מפרשים ועיין רש"י תהלים יט/ב). ראוי לציין, כי הגאון רבי חיים קנייבסקי זצ"ל כתב (ספר "פרק בשיר"), כי שני הפירושים משלימים האחד את זולתו ואינם חולקים זה על זה.

מדוע ביצת היענה אינה יכולה לשיר? היו שביקשו להוכיח מסוגייתנו, שבעלי החיים בעצמם משוררים לקב"ה. בגמרתנו נאמר, כי ביצת בת יענה אינה קרויה "בת יענה", שהרי הפסוק אומר (ישעיהו מג/כ) "תכבדני חית השדה, תנים ובנות יענה". כלומר, שהם ישירו לקב"ה וישבחוהו, וכי ביצה יכולה לשיר? הא ראייה, אומרת הגמרא, ש"בת יענה" היא בעל החיים בעצמו ולא הביצה. הרי לנו, כי בעלי החיים בעצמם שרים לקב"ה, ולכן הביצה אינה מסוגלת לשיר. אך אם המלאכים הממונים על בעלי החיים הם ששרים, או שבני האדם משבחים לבוראם על בריאת בעלי החיים, וכי הם, אינם יכולים לשיר לקב"ה על בריאת הביצה? מוכח, איפוא, כי בעלי החיים שרים בקולם הם את פסוקי התשבחות לקב"ה.

המהר"י עמדין (בסידורו "בית יעקב", הקדמה לפרק שירה) דוחה ראייה זו, אי אפשר לפרש בפשטות שביצה אינה יכולה לשיר, שאם כן, כיצד ההרים, המדבר והימים שרים שירה לה? ביצה, איפוא, יכולה גם יכולה לשיר, ואילו גמרתנו תמחה על שירת ביצת בת היענה, משום שפסוק זה, המזכיר את שירת התנים ובת היענה, מתייחס לשירתם לאחר שנקלעו למצוקת צמא וניצלו, כנאמר בהמשך הפסוק, "כי נתתי במדבר מים נהרות בישמין". מאחר שהביצה אינה זקוקה למזון, אומרת הגמרא שהיא אינה שרה לה על החלצותה ממצוקת צמא. אין, איפוא, כל ראייה לנידונו, אם בעלי החיים מזמרים בעצמם [ועיין שם מה שהוסיף לבאר בגמרא].

הגאון רבי חיים קנייבסקי זצ"ל, פירש את פרק שירה לפי השיטה המייחסת את השבח לאדם הרואה את בעלי החיים. כך למשל הוא מסביר, כי שירת הפיל היא "מה רבו מעשיך ה'", משום שהוא גדול בעלי החיים, והרואה אותו בא לידי התפעלות (שם, סעיף ע"ו). על צפורת הכרמים נאמר בברייתא (פ"ד) שהיא משוררת "מאין יבוא עזרי". בריה זו היא ממיני החגבים (סה/א), ומאחר שהיא ידועה כטובה לרפואה (שבת צ/ב) בני האדם מנסים לצודה, והקב"ה מצילה מידיהם. המתבונן בכך מבין כי "מאין יבוא עזרי? עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ" (סעיף נ"ו).

[4] יש אומרים, כי בעלי החיים בעצמם משוררים לבוראם בקולם! רבינו בחיי (בראשית ב/ה, מד/לג) מנסח זאת באופן הבא: "כל האילנות והצמחים משבחים לקב"ה להיות קילוסו עולה מכל המינים". המב"ט (סוף "בית אלוקים" בביאור "פרק שירה") מבאר זאת, כי הקב"ה הטביע בכל בראיו טבעים, החתול רודף אחר העכבר, הנחש מכיש, וכי וכו', ובין השאר הוא טבע שכל נברא ישורר פסוק מסויים. עם זאת, הוא מסיים, כי כדי לקרב אל השכל את "פרק שירה", ראוי לפרש כפי הפירוש השלישי שיבאר להלן.

דף סד/ב נמצא עליה קורט דם זורק את הדם ואוכל את השאר

מדוע לא אוכלים ביצה שנמצא בה דם

באלו מקרים אין לאכול ביצה שנמצאה בה טיפת דם, ומדוע? והאם בימינו השתנו הנסיבות. על כך ועוד, במאמר שלפנינו.

"וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה" (ויקרא ז/כו) - יהודי אינו רשאי לאכול דם. מן התוספת "לעוף ולבהמה" דרשו חכמים ("תורת כהנים" שם, וכריתות כ/ב), כי דם שמקורו מבשר, כעוף וכבהמה, הוא האסור, אך דם ביצים מותר, שהרי הביצים אינן מין בשר. ברם, סוגייתנו מסייגת את ההיתר ואוסרת את אכילת דם הביצים במקרים מסויימים, ורבותינו הראשונים נחלקו בביאור גמרתנו, כפי שיבואר להלן.

דם ביצים אסור מן התורה: יש מן הראשונים (עיין תוס' שם, רא"ש שם תי' ב' לרש"י, סמ"ג וסה"ת שם, רשב"א חולין שם ובתוה"א ומשה"ב שם ובתשובותיו ח"א סימן מ"ו, טוש"ע סעיף ס"ו א', וע"ש בב"י) שנקטו, כי אמנם דם הנמצא בביצה מותר מן התורה, אך הדם שממנו יתרקם האפרוח אסור מן התורה, משום שהוא נחשב דם של בשר, שהרי יתפתח ממנו אפרוח. על מיקומו המדוייק של דם זה נחלקו האמוראים בסוגייתנו, והפוסקים לדורותיהם הוסיפו לחלוק בשיטותיהם, ולפיכך, כתב הרמ"א ("שולחן ערוך" שם סעיף ג'), התפשט המנהג להמנע מאכילת ביצה שנמצא בה דם בכל מקום שהוא, מחמת הדעות השונות.

דם ביצים מותר מן התורה: לעומתם, סוברים ראשונים אחרים (עיין תוס' ד"ה "והוא שנמצא בקשר שלה", רשב"א בסוגייתנו וב"תורת הבית" בית ג' שער ה', רא"ש חולין פ"ג סימן ס"ג בתי' א', ר"ן בסוגייתנו, ספר התרומות סימן כ"א, סמ"ג לאוין קל"ב, "מאירי", דעה א' בטור יו"ד סימן ס"ו, "שולחן ערוך" שם סעיף ב'), כי לעולם דם ביצים מותר מן התורה וחז"ל אסרוהו, שכן, כאשר אדם יודע שהוא רשאי לאכול דם שעתיד להתפתח לאפרוח, הוא עלול לטעות ולחשוב שגם דם עופות מותר באכילה.

ביצה שאינה מגדלת אפרוח: לאור הנתונים שקיבצנו עד כה עולה, לכאורה, השלכה הלכתית מעניינת עד למאד ממחלוקת הראשונים, אם איסור אכילת דם שיתרקם ממנו אפרוח הוא מן התורה או מדרבנן. שנהגה, יש ביצים שלעולם לא יתפתח מהן אפרוח: ביצים שהוצאו ממעי התרנגולת בטרם זו הטילתן, וביצים שנוצרו במעי התרנגולת על ידי חומה של האדמה בלבד, במקומות שמצויים בהם תרנגולות בלבד. אם איסור אכילת דם ביצה הוא מדרבנן, שמא יטעו ויאכלו דם עופות, הרי שדם ביצה זו אסור גם כן. ברם, אם איסור דם ביצה הוא מן התורה, הרי שדם שנמצא בביצה שאינה מגדלת אפרוח, אינו דם ממין בשר, והוא מותר באכילה. הוי אומר, שאם איסור דם בביצה הוא דרבנן, הביצה אסורה, ואם איסור זה הוא מן התורה, הביצה מותרת!

ברם, מדברי הפוסקים עולה, כי חילוק זה אינו נכון. שכן, כאמור, הטעות של בני האדם עלולה לנבוע מאכילת דם שאפרוח יתפתח ממנו, אזי הם יטעו שדם של עוף מותר. אך כאשר אדם אוכל דם של ביצה עקרה, הוא יודע היטב שדם זה לא יתפתח לעולם לבשר, ולפיכך, הוא לא יטעה במאומה. אכן, נפסק להלכה ("שולחן ערוך" שם סעיף י"ד), שביצה זו מותרת באכילה, אך יזרוק את הדם משום מראית העין.

הביצים בימינו: משהגענו עד הלום, נתמקד במציאות זמנינו. כיום, כ 85% מהביצים המשווקות למאכל, מוטלות על ידי תרנגולות המוחזקות בלולי הטלה שבהם נמצאות תרנגולות בלבד, וביציהן אינן מגדלות אפרוחים. ברם, כ 15% מן הביצים המשווקות למאכל מקורן מלולים מעורבים. כאשר אדם פותח ביצה בביתו ומגלה בה דם, הוא אינו יודע אם זו ביצה המסוגלת לגדל אפרוח ועליו לזרוק את כל הביצה, או שזו ביצה שאינה מסוגלת לגדל אפרוח והוא רשאי לזרוק את הדם בלבד ולאכול את הביצה [כמובן, שנתון זה נתון לשינויים].

כל ביצה שנמצא בה דם - יש להחמיר שלא לאוכלה: ובכן, אף על פי שרוב הביצים אינן מסוגלות לגדל ביצים, כתב הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א סימן ל"ו), כי אמנם מצד הדין יש להתיר את הביצה מדין "רוב", אך ראוי להחמיר מאחר שעבור רוב רובם של בני האדם, הפסד של ביצה אינו נחשב הפסד כלל.